Orta Asya Türk Devletleri ile Türkiye Arasındaki Turizm Potansiyeli ve Ekonomi Açısından İncelenmesi

Tourism Potential between Central Asia Turkish Government and Turkey and examining it in Terms of Economy

Muhammet Fatih Sancar (Siirt University, Turkey)

Prof. Dr. Said Kınır (Bartın University, Turkey)

Mesut Soyalın (Siirt University, Turkey)

Abstract

Turkey is leading of countries which showing continuous and rapid development in terms of tourism but tourism potential between Turkey and Central Asia Turkish Governments is not sufficient. The origin of most of the people living in Turkey is basing on the Central Asian Turks and Turkey should improve of the tourism activity between the Turkish government in this study has attempted to reveal tourism potential between Central Asia Turkish government and Turkey. In addition, has been mentioned economic impacts of the potential of tourism between the countries. The data were obtained by applying surveys intended for tourism businesses which have activities towards Turkey, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Turkmenistan, Tajikistan and Uzbekistan (Accommodation and Travel Business) and various tourism businesses in these countries in relation to increasing the inadequate tourism potential of among the countries, the causes of problems between the countries and the impact on the economy, tourism businesses. By analyzing the obtained datas, several conclusions are revealed and recommendations were presented. Also it is planned to conduct interviews with Central Asia Turkish Governments consulates and Turkey's consulates in located in Turkey. In this study, legal and political barriers, it has emerged as a major challenge in the development of tourism between countries. The study consists of two parts. In the first section, information about the countries and literature survey subject to was conducted. In the second part, it is interpreted by analysis with the obtained data and information.

1 Giriş

Türkiye ile Orta Asya Türk Devletleri ortak kökene sahip olmaları nedeniyle, turizm açısından daha iyi ilişkilere sahip olmalıdırlar. Özellikle etnik ve kültürel turizmi açısından bu ülkeler arasında turizm potansiyelinin artırılması, ülkelerin ekonomileri açısından da büyük önem arz etmektedir. Türkiye, Orta Asya Türk devletlerine göre çok daha iyi turizm geliri ve turist sayısına ulaşmış durumdadır. Özellikle Türkiye'de yaşayan halkta, kendi kökenine ait toprakları ziyaret etme isteğinin ortaya çıkarılması, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan gibi ülkelerin turizm gelirlerini ve ülkeler arasındaki işbirliğini olumlu etkileyecektir.

Bu çalışmada Türkiye ile Orta Asya Türk devletleri arasındaki turizm potansiyeli ortaya çıkarılmaya çalışılacak ve turizmin ekonomiye etkisi incelenecektir. Ayrıca ülkelerde turizm konusunda yaşanan sorunlar da ele alınmaya çalışılacaktır.

Çalışma temel olarak iki bölümden oluşacaktır. İlk bölümde çalışma ile ilgili literatür yer alacak ve ülkelerin turizm konusundaki durumları ve istatistiki bilgilerine yer verilecektir. İkinci bölümde ise konu ile ilgili seyahat acentaları ve otel işletmelerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda çeşitli sonuçların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

2 Literatür

2.1 Genel Olarak Turizm-Ekonomi İlişkisi ve Etnik Turizm

Günümüzde turizm, gelir yaratıcı etkisi, sağladığı döviz girdisi ve istihdam yaratıcı özelliği ile dünya ekonomilerinin önemli sektörlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ekonomik öneminin ön plana çıkması ile birlikte turizm, 21. yüzyılda küresel ekonomide telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri ile birlikte en hızlı gelişen sektörlerden bir tanesi olmuştur (Oktayer, vd, 2007). Turizm sektörü diğer ekonomik alanların gelişmesine katkısının yanı sıra, dünya refahının toplumlara dağılımını sağlaması yönüyle de küreselleşmenin önemli ölçüde yer aldığı sektörlerden biridir. Ekonomik göstergeler turizmin dünyadaki GSYH'nın %11,7'sini teşkil ettiğini ve dünyadaki her 12 işten birini sağlayan en büyük sektör olduğunu göstermektedir (Alvarez, vd, 2007). Turizmin ekonomi üzerinde çeşitli olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Ödemeler dengesi üzerine etkisi, gelir yaratıcı etkisi, altyapı ve üstyapının geliştirilmesi etkisi, istihdam yaratıcı etkisi ve bölgelerarası ekonomik dengesizliğin ortadan kaldırılması etkisi olumlu etkiler arasındadır. Fırsat maliyeti etkisi, dış ülkelere bağımlılık, bölgesel enflasyon, mevsimlik dalgalanma ve yabancı işgücü etkisi ise olumsuz ekonomik etkileri arasındadır (ogu, 2015).

WTO'ya göre günümüzde 1.3 milyar olan dünyadaki turist sayısı, 2020 yılında 1,6 milyara ulaşacak olup, toplam turizm gelirinin ise 2 trilyon ABD doları olacağı öngörülmüştür. en fazla büyümenin ise Asya ve pasifik ülkelerinde yaşanacağı öngörülmektedir (Unwto, 2015). Ayrıca toplam turist sayısının %30'u Asya-Pasifik ülkelerine giden ziyaretçilerden oluşmaktadır (Unwto, 2015).

Nostaljik veya etnik turizm bir egzotik turizm türüdür. Bu seyahatler sırasında turistler belirli bir etnik grubun hayatını, yaşam tarzını, kültürünü, yemek kültürünü vs. öğrenmeye çalışmaktadırlar. Bu, kendi kökenini ya da belli bir milletin tarihini öğrenmek için çok iyi bir fırsattır. Bu turlar sayesinde insanlar diğer ülkelere kendi akrabalarını bulmaktadırlar. Bazen insanlar atalarının, dedelerinin ya da küçükken kendilerinin oturduğu topraklara gitmektedirler. Farklı halkların göç aşamalarını sonsuza kadar anlatmak mümkündür. Ama bu göç aşamaları etnik turların oluşmasına neden olmaktadır. Etnik turlar bazı insanların atalarının, babalarının ve belki de küçükken kendilerinin yaşadığı yerleri gezme gibi fırsatları yaratmaktadır (Akimov, 2010).

2.2 Orta Asya Türk Devletleri Turizmine Genel Bakış

Orta Asya Türk Devletleri'nin turizm ile ilgili mevcut durumları ve genel turizm bilgileri literatür taraması yapılarak ve yetkili kişilerle görüşülerek elde edilmeye çalışılmıştır. Orta Asya Türk Devletleri'nden Kazakistan ve Kırgızistan'ın turizm açısından diğer ülkelere göre daha iyi durumda olup, bu ülkeleri Özbekistan izlemektedir. Türkmenistan ve Tacikistan'da ise turizm yeterli seviyede gelişmemiştir. Türkiye ise bu ülkelere göre çok daha iyi bir turizm yapısına sahiptir.

Genel olarak bu ülkelerin hepsinde önemli bir turizm potansiyeli söz konusudur. Özbekistan Semerkant, Buhara, Hiva, Termez, Andijan, Taşkent vb. pek çok tarihi ve turistik kente sahipken, Kazakistan Almata, Türk Dünyasının manevi başkenti Türkistan, kuzeyde Kökçetav, Aktöbe gibi güzel yerlere sahipken, Kırgızistan, muhteşem Tanrı Dağları(Tiyeşan), Narin Nehri kıyısındaki cennet misali vadileri, Issık Göl ve Sarı Çelenk gibi cennet misali gölleri, Oş ve Özgen gibi tarihi kentlere sahipken, Tacikistan gökyüzüne uzanmış muhteşem dağlara ulaşan yolları, vadileri, tarihsel kentleri, Türkmenistan ise Karakum Çölünün kendine özel güzelliği, yine tarihi kentleriyle önemli bir turizm potansiyeline sahip bulunmaktadır (Karaağaçlı, 2012).

Kazakistan, turizm açısından önemli gelişme göstermekte ve turizm konusunda çeşitli hedefler ortaya koymaktadır. Ülkeye 2010 yılında 3.196.000 turist gelmiş olup, bu rakam 2013 yılında 4.926.000'e yükselmiştir (Worldbank, 2015). Turizmden elde ettiği gelir ise 2013 yılında 1.5 milyar dolar civarında olmuştur. Kazakistan'da turizm gelirlerinin gayri safi yurt içi hasılası içerisindeki payı %0,4'tür. Kazak tarihine paralel olarak Kazak halkının göçebe yaşam tarzını gösteren tarihi yerler, eski şehirler ve antik binalar minimal sayıda bulunmaktadır. Kazakistan'ın turizm faaliyet içerisinde dört temel alan bulunmaktadır. Bunlar iş/ticaret turizmi, eko ve doğa turizmi, kış turizmi ve sağlık turizmidir (Ekoavasya, 2015). 2013 yılı verilerine göre Kazakistan'da 700 turistik tesis hizmet vermektedir. Bunun içinde 385 otel, 13 kamping, 40 sanatoryum, 17 tedavi amaçlı sanatoryum, 14 sağlık pansiyonu, 7 sağlık-tedavi merkezi, 8 pansiyon, 29 dinlenme merkezi, 31 dinlenme evi, 24 turistik bari, 35 tedavi kampı, 5 dağ-kayak bari, 66 konaklama evi, 9 avcılar evi, 2 çocuk-yetişkin turizm merkezi, 7 sağlık tedavi kompleksi bulunmaktadır. Kazakistan'da bulunan 385 otelin 340'ı özel sektöre aittir. (Kobeshova, 2013). Kazakistan'da Turizm Sektörü Geliştirme Programı ile turizm sektörünün gelişmesi amaçlanmış ve bu program çerçevesinde turizm uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Kazakistan'ın turist sayısı 2013 yılında, 2010 yılına göre %50'nin üzerinde artmıştır. Turizm Sektörü Geliştirme Programı'nın uygulanması ve ülkedeki ekonomik büyüme ile birlikte Kazakistan'da turizmin hızlı bir şekilde gelişmesi beklenmektedir.

Kırgızistan'da Orta Asya Türk Devletleri arasında önemli potansiyele sahip devletler arasında yer almaktadır. Kırgızistan'ı 2011 yılında 2.278.000 turist ziyaret etmiş olup, 2013 yılında 3.076.000 kişi ziyaret etmiştir (Worldbank, 2015). Kırgızistan'ın turizmden elde ettiği gelir ise 1 milyar dolara yakın olmuştur. Kırgızistan bağımsızlığını kazandıktan sonra turizm hareketinde büyük değişimler gözlenmiştir. En önemlisi, Eski Sovyetler Birliği ülkelerinden yaz tatili amacıyla gençlik ve izci kamplarına gelen turist sayısında büyük azalmalar görülmüş; buna karşın iş amacıyla Batılı ve komşu ülkelere daha fazla yabancı turist gelmeye başlamıştır (isgucdergi, 2015). Günümüzde Kırgızistan'ın dağ turizmi, av turizmi, sağlık turizmi, iş turizmi, ekoturizm ve macera turizmi konusunda önemli potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir. Kırgızistan çok sayıda ve çeşitli av hayvanlarını barındırmakta olup, özellikle av turizmi için dünyanın birçok yerinden insanın Kırgızistan'a gittiği bilinmektedir. Kırgızistan'da turist sayısı 2013 yılında, 2011 yılına göre %50'ye yakın oranda artmıştır. Kırgızistan'da özellikle son dönemlerde av turizmi, dağcılık ve sağlık turizmi konusunda uluslararası bilinirliği artmıştır. Bundan dolayı Kırgızistan'da turizmin, devletin turizm planlamalarının da etkisiyle çeşitli turizm türleri etrafında hızla büyümesi beklenmektedir.

Özbekistan, tarihiyle ve eski çağlardan kalan tarihi yapılarıyla pek çok insanın dikkatini çekmektedir. Büyük İpek yolu Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlarken Orta Asya bölgesinin özellikle; İslam mimarisinin kervansaraylarıyla ve ortaçağa ait eserleriyle doğu şehirlerinin eşsiz görüntüsünü bugün de koruyan Semerkant, Buhara, Hiva ve bugünkü Taşkent'in gelişmesine ve esenliğine yardımcı olmuştur. Asya'nın turistik merkezlerinden birine yavaş dönüştürülen Özbekistan'ın bu şehirlerine dünya çapında ilgi artmaya başlamıştır (Uzembassy, 2015). Özbekistan, 2010 yılında 975.000 turist ağırlarken, bu rakam 2013 yılında 1.969.000 olmuştur (Worldbank, 2015). Özbekistan'ın turizm geliri tam olarak bilinmemekte olup, 2013 yılı için 500

milyon dolara yakın olduğu tahmin edilmektedir. Özbekistan'da özellikle turizm konusundaki aşırı bürokrasi, turizmin gelişimini olumsuz etkileyen etmenlerin başında yer almaktadır.

Tacikistan'ı ziyaret eden turist sayısı, yukarıda ele aldığımız ülkelere göre çok azdır. 2010 yılında 160.000 turist ziyaret ederken, bu sayı 2013 yılında 208.000 olmuştur (Worldbank, 2015). Turizmden elde edilen gelir konusunda ise herhangi bir veriye ulaşamamıştır. Pamir Dağları dünyada alpinizm alanında çok ayrı bir yere sahiptir. Zirvelere çeşitli zorluklarda tırmanış yolları mevcut olup turistlerin sıkça uğradıkları yerlerden biridir. Genellikle Kırgızistan'daki tırmanış turları ile birleştirilerek arz edilmektedir. Ülkede turizm potansiyelinin olduğu bilinmekle birlikte, ülke içindeki durum ile üst ve alt yapı yetersizliğinden dolayı turist gelişleri azalmaktadır (Kulnazarova, 2010).

Türkmenistan'ın coğrafi yapısının büyük bölümünü çöller oluşturduğundan bitki örtüsü genellikle endemik sınıftandır. Petrol ve doğal gaz üretimi ağırlıkta olan ülkede, yetersiz su kaynakları ve çevre kirliliği gibi etkenlerden koruma amacıyla doğal çekicilikler hükümet tarafından koruma altına alınmıştır. Milli Parklardan Repetek Biyosfer Rezervi Karakum çölünde yer almaktadır ve 1979 yılında UNESCO'nun dünya doğa ekosistemleri listesine alınmıştır (Kulnazarova, 2010). Ayrıca son dönemlerde Avaza, turizm bölgesi ilan edilerek turizmde gelişme sağlanması hedeflenmiştir. Ancak Türkmenistan'ın siyasi olarak içe kapalı bir politika yürütmesi, turizmin gelişimi konusunda en büyük engeldir. Türkmenistan'ın izlediği politika nedeniyle turizm verilerine de ulaşamamaktadır.

Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan ülkeleri turizm konusunda gelişme göstermeyi amaçlasalar da bu ülkelerde izlenen içe kapalı politika nedeniyle, turizm konusunda büyümenin yavaş olması beklenmektedir.

2.3 Türkiye'de Turizme Genel Bakış

Türkiye, turist sayısı ve turizm geliri açısından Orta Asya Türk Devletleri'ne göre çok daha iyi bir seviyededir. Türkiye'de deniz-kum-güneş turizmi açısından büyük bir potansiyel bulunmasının yanı sıra özel ilgi turizmi türleri açısından da önemli turizm kaynaklarına sahiptir. Türkiye'yi 2011 yılında 31.456.000 turist ziyaret ederken, bu rakam 2014 yılında 36.837.900 olmuştur. Türkiye'nin 2014 yılında elde ettiği geliri ise 34 milyar doların üzerinde olmuştur (Tursab, 2015). Özellikle deniz turizmine uygun alanların çokluğu ve Anadolu'nun çok eski bir geçmişe sahip olması, Türkiye'nin turizmde önemli bir ülke olmasını sağlayan etkenler olmuştur. Türkiye Turizm Stratejisi-2023 Belgesi'nde belirlenen stratejik yaklaşımlar çerçevesinde yapılacak çalışmalar tamamlanması, geliştirilmesi öngörülen bölgelerdeki altyapı ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması durumunda, 2023 yılında, 63 milyon turist, 86 milyar \$ dış turizm geliri ve turist başına yaklaşık 1350 \$ harcamaya ulaşılması öngörülmektedir. Bu hedeflere ulaşma konusunda, turizmin çeşitlendirilmesinin büyük önem taşıdığı da ön plana çıkarılmıştır (İzka, 2015).

2.4 Türkiye ile Orta Asya Türk Devletleri Arasındaki Turizm İlişkisi ve İstatistikler

Türkiye ile Orta Asya Türk Devletleri ortak kökene sahip olmalarına rağmen, ülkelerin birbirleriyle olan turizm potansiyeli çok yetersiz seviyede kalmıştır. Özellikle etnik turizm ve kültür turizm konusunda ülkeler arasında turist alışverişi için çok uygun bir ortam bulunmaktadır.

Türkiye ile Orta Asya Türk Devletleri arasındaki turizm ilişkisinin ortaya çıkarılmasında, öncelikle ülkeler arasındaki ziyaretçi rakamlarının bilinmesi gerekmektedir. Bu rakamlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Milliyet	2012	2013	2014
Kazakistan	380.046	427.773	437.971
Türkmenistan	135.168	148.709	180.395
Özbekistan	105.976	129.292	143.354
Kırgızistan	42.866	64.905	81.941
Tacikistan	22.823	27.174	34.678
Toplam	686.879	795.853	878.339

Tablo 1. Türkiye'ye Gelen Turistlerin Orta Asya Türk Devletleri'ne Göre Dağılımı **Kaynak:** Tursab

Tablo1. de yer alan turist sayılarına göre, Türkiye'ye en fazla turist gönderen ülke Kazakistan olmuştur. Özellikle Türkmenistan ve Özbekistan'da yıllar itibarıyla meydana gelen artış dikkat çekicidir. Tablo1. de yer alan ülke vatandaşları, Türkiye'ye vizesiz olarak giriş hakkına sahiptirler. Vizesiz giriş kolaylığının sağlanması, bu ülkelere gelen turist sayısının artmasında büyük önem taşımaktadır.

Milliyet	2012	2013	2014
Kazakistan	54.229	50.279	74.766
Türkmenistan	38.281	33.780	50.904
Özbekistan	15.283	15.420	13.293
Kırgızistan	12.777	9.998	37.017
Tacikistan	3.587	1.067	14.173
Toplam	124.158	110.544	190.153

Tablo 2. Orta Asya Türk Devletlerine Giden Türkiye Vatandaşları'nın Ülkelere Göre Dağılımı **Kaynak:** TÜİK

Tablo 2. yurt dışına çıkan Türkiye vatandaşlarının Orta Asya Türk Devletleri arasındaki dağılımını göstermektedir. Türkiye vatandaşları en çok Kazakistan'ı tercih etmişlerdir. Üç yıllık süreçte en az tercih edilen ülke ise Tacikistan olmuştur. Kırgızistan'a gidişler 2013 yılından 2014 yılına göre önemli bir artış göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları vizesiz olarak Kazakistan ve Kırgızistan'a girebilmektedirler. Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan ülkelerine girişte vize talep edilmektedir.

Orta Asya Türk Devletleri'nden Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı sürekli artış göstermiştir. Ülke halkaları arasındaki yakın kültür, Türkiye'de turizmin, turizm açısından benzer yapıdaki ülkelere göre daha ucuz olması nedeniyle, ülkeler arasındaki ekonomik faaliyetlerin artması ve Türkiye'nin bu ülke halklarına yönelik gösterdiği kolaylıklar nedeniyle, Orta Asya Türk Devletleri'nden Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısının 2-3 yıl içerisinde 2 milyona ulaşması beklenmektedir. Tablo 1. deki artış oranları dikkate alındığında, bu beklentinin olasıdır.

Türkiye'den bu ülkelere giden ziyaretçi sayısındaki artışın hızlı olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Hatta ziyaretçi sayısında düşüş yaşanan yıllar olmuştur. Bölgenin Türkiye vatandaşları tarafından pek tanınmaması ve Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan ülkelerinin vize uygulamaları nedeniyle ziyaretçi sayısının gelecekte hızlı bir artış göstermesi beklenmemektedir.

3 Orta Asya Türk Devletleri ile Türkiye Arasındaki Turizm Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Uygulama Çalışması

3.1 Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırmanın amacı, Türkiye ile Orta Asya Türk Devletleri arasındaki turizm potansiyeli ve turizm sorunlarını ortaya çıkarılmasını, ülkeler arasında turizmin gelişmesi ve mevcut durumun ekonomiye etkisini ve turizmin geliştirilmesi amacıyla yapılması gerekenlerin belirlenmesini amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında anket yöntemi uygulanmak istenmişse de, anket uygulanacak evrenin sayı olarak azlığı nedeniyle bu yöntemden vazgeçilmiştir. Türkiye ile Orta Asya Türk Devletleri arasında turizm faaliyetinde bulunan sadece 17 seyahat işletmesi tespit edilmiştir. Ülkelerde ortak konaklama işletmeleri bulunan 2 firma da tespit edilmiştir. Tespit edilen toplam 19 işletme ile iletişime geçilmeye çalışılmış, bunlardan 16 işletmenin yöneticisi ile görüşme imkanı bulunmuştur. Ayrıca Türkiye'nin Orta Asya Türk Devletleri'ndeki 4 konsolosluk yetkilisiyle görüşme imkanı sağlanmıştır. Yapılan görüşmeler, telefon aracılığıyla, mail yoluyla sorular sorularak ve bir kısmı da yüz yüze olmuştur. Sorular, ön çalışma yapılarak belirlenmiştir.

Tüm yöneticilere yönelik benzer sorular sorulmuş ve elde edilen cevaplar kayıt altına alınmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda, genel sonuçlar ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve sonuçlar doğrultusunda yorumlar yapılmıştır. Elde edilen veriler her ne kadar anket yönteminden elde edilen verilerin analizi kadar kesin sonuçlar çıkarmasa da, ülkeler arasındaki turizm ilişkisi konusunda genel sonuçlar ortaya çıkarmasını sağlaması hedeflenmektedir.

3.2 Araştırma Kapsamında Elde Edilen Veriler ve Verilerin Yorumlanması

- İlk olarak Orta Asya Türk Devletleri'nin turizm potansiyeli sorulmuş, potansiyel var ise turizmin hangi türleri için olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Kazakistan'ın ekoturizm, kültür turizmi, iş turizmi ve macera turizmi konusunda önemli potansiyele sahip olduğu görüşü hakimdir. Özbekistan için özellikle Buhara ve Taşkent gibi tarihi kentlerin varlığı önemli görülmüştür. Ayrıca dağcılık içinde turizm potansiyeli olduğu ortak görüşler arasındadır. Türkmenistan'da çok sayıda milli parkın olması, yerel kültürü ve termal tesisleri önemli turizm çekicilikleridir. Ayrıca Avaz turizm bölgesinin son yıllarda ülke turizmi için önemli olduğu görüşü çoğunluktadır. Kırgızistan için av turizmi, doğa yürüyüşü ve dağcılık temel turizm unsurları olarak görülmektedir. Tacikistan turizmi için sadece dağ tırmanışı ön plana çıkmıştır. Ayrıca ülkelerin kendine has yaşam tarzları ve yemek kültürlerinin de bulunmasının önemli bir ayrıcalık olduğu belirtilmiştir.
- Orta Asya Türk Devletleri'nde turizm potansiyelinin değerlendirilip değerlendirilemediği sorulmuştur. Değerlendirilemiyorsa nedenlerinin neler olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Soruları cevaplayan yöneticilerin genel görüşü tüm ülkelerde turizm potansiyelinin çok az seviyede değerlendirilebildiğidir. Bunun nedeni olarak bu ülkelerde yetersiz tanıtımın olması ve turistik alanların turizm dışı alanlarda değerlendirilmesi görüşü hakimdir. Ayrıca özellikle Türkmenistan ve Tacikistan'da devlet yönetiminin içe kapalı uygulamalarının etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca turizm alanlarına ulaşımın zorluğu da etken olarak görülmektedir.
- Orta Asya Türk Devletleri'nde hangi turizm türleri üzerine yoğunlaşılması gerektiği ve ekonomi açısından en faydalı turizm türünün ne olabileceği sorulmuştur. Yöneticiler, Kazakistan'da iş turizmi ve etnik turizmi ön plana çıkarmışlardır. Kırgızistan'da av turizmi, Türkmenistan'da Avaza bölgesinde deniz turizmi, Özbekistan kültür ve tarih turizmi, Tacikistan'da ise dağcılık turizmi ön plana çıkmıştır. Tercih edilen turizm türlerinin genelde özel ilgi turizmi türlerine dayanması ve turist başına harcamanın yüksek olduğu türler olması nedeniyle ekonomik getirisinin de yüksek olacağı düşüncesi hakimdir.

- *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Orta Asya Türk Devletleri'ni ziyaret etmelerinin temel sebeplerinin neler olabileceği hakkında yöneticilerin görüşleri alınmıştır.* Kazakistan başta olmak üzere tüm ülkelere giden Türkiye vatandaşlarının büyük kısmının iş amaçlı gittikleri kanaati hakim olmuştur. Ayrıca kültürel amaçlı ve av turizmi amaçlı olarak da gittikleri görüşü ortaya çıkmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre de, Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları iş amaçlı olarak en fazla Orta Asya Türk Devletleri'ni ziyaret etmişlerdir. 2013 yılında 90.000 T.C vatandaşı iş amaçlı olarak Orta Asya Türk Devletleri'ni ziyaret etmiştir. Türkiye'den bu ülkelere iş amaçlı olarak yapılan ziyaretlerin fazla olması, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiyi de geliştirmektedir.
- *Türkiye'den Orta Asya Türk Devletleri'ne giden turist sayısının az olmasının nedenlerinin neler olabileceğiyle ilgili yöneticilerin görüşleri alınmıştır.* Orta Asya Türk Devletleri'nin Türkiye'de yeterince tanıtılamaması, Türkiye'den ulaşımın yorucu ve pahalı olması, ülkelerde turizm endüstrisinin düşük standartta olması, bölgeye yönelik tur düzenleyen çok az seyahat işletmesinin bulunması ve Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan'ın vize talebi nedenleriyle turist sayısının az olduğu yöneticilerin genel görüşü olmuştur. Ayrıca güvenlik konusuyla ilgili tereddütler olduğu ve bunun da ziyaretçi sayısını olumsuz etkilediği görüşünü belirten yöneticiler de olmuştur.
- *Orta Asya Türk Devletleri'nden Türkiye'ye gelen ziyaretçilerin temel geliş nedenlerinin neler olduğu, ziyaretçi sayısının yeterli olup olmadığı ve ekonomik getirileri konusunda sorular yöneltilmiştir.* Orta Asya Türk Devletleri'nden Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısının yetersiz olduğu konusunda yöneticiler hemfikir olmuştur. Kazakistan'dan gelen ziyaretçi sayısının ise diğerlerine göre daha tatmin edici olduğu görüşü hakimdir. Türkiye'ye temel geliş nedenlerinin ülkelere göre değişiklik gösterdiği görülmüştür. Kazakistan'dan gelen ziyaretçilerin genellikle deniz turizmi, kültür turizmi ve eğlenme amaçlı olarak geldikleri kanaati yaygındır. Türkmenistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dan gelen ziyaretçilerin genellikle iş amaçlı ve eğitim amaçlı geldikleri belirtilmiştir. Kazakistan'dan gelen turistlerin, ekonomik anlamda getirilerinin yüksek olduğu ancak diğer ülkelerden gelen ziyaretçilerin Türkiye'ye olan ekonomik katkısının çok az olduğu görüşü yaygındır.
- *Orta Asya Türk Devletleri'nden Türkiye'ye gelen ziyaretçilerin sayısının nasıl arttırılabileceği ve Türkiye'yi ziyaret etmelerinin önündeki temel engellerin neler olduğu konusu hakkında bilgi elde edilmeye çalışılmıştır.* Orta Asya Türk Devletleri'nde kişi başına düşen yıllık gelirin düşük olması ülke dışına yapılacak seyahatler için en önemli engel olarak görülmüştür. Ayrıca ulaşımın yorucu ve pahalı olması da olumsuz bir etken olarak görülmüştür. Ayrıca bu ülkelerde Türkiye'ye tur düzenleyen seyahat işletmelerinin çok az sayıda olması da önemli bir engel olarak görülmektedir. Ülkelerin kişi başı yıllık gelirine değinilmesi yukarıdaki açıklamaya destek verecek niteliktedir. IMF'nin 2014 yılı verilerine göre kişi başına düşen yıllık gelir Kazakistan'da 12.500 dolar, Türkmenistan'da 6.500 dolar, Özbekistan'da 3.500 dolar, Kırgızistan'da 2.500 dolar ve Tacikistan'da 2.000 dolardır. Türkiye ve Orta Asya Türk Devletleri arasında ekonomik göstergeler arasında büyük fark olması, Orta Asya Türk Devletleri vatandaşlarının Türkiye'ye yapacakları ziyaretlerde önemli bir engeldir. Ziyaretçi sayısının arttırılması için, tüm ülkelerde yeterli turizm tanıtımının yapılması gerekliliği ön plana çıkmıştır. Deniz turizmi üzerine yoğunlaşılması ve uygun fiyatlı turların sunulmasının Türkiye'ye bu bölgeden yapılacak ziyaretleri arttıracağı görüşü hakim olmuştur.
- *Yöneticilere, Orta Asya Türk Devletleri'nde etnik turizm potansiyeli ve bu potansiyelin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için bir çekim unsuru oluşturup oluşturmadığı sorulmuştur.* Kazakistan'da Kızılorda ve Türkistan çevresi, Özbekistan'da Semerkant, Buhara ve Taşkent şehirleri, Türkmenistan'da Merv nehri çevresi başta olmak üzere, etnik turizm için 5 ülkede de çok sayıda önemli tarihi yapılar, eserler ve Türk kültürüne ait değerlerin bulunduğu görüşü hakim olmuştur. Bu potansiyel Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için aslında önemli bir çekim unsuru olduğu ancak tanıtım yetersizliği ve seyahat işletmesi azlığı nedeniyle bu potansiyelin yeteri seviyede değerlendirilemediği genel yargı olmuştur.
- *Yöneticilerden, Orta Asya Türk Devletlerinde turizmin gelişmesi açısından en büyük problemlerin neler olduğunun önem düzeyine göre sıralanması istenmiştir.* Yöneticiler, tanıtım yetersizliğini ilk sıraya yerleştirmişlerdir. Turist gönderen ülkelerle ulaşımın zorluğu ikinci sırada yer alırken, üçüncü sırayı ülkelerin izlediği içe kapalı politika almıştır. Turizm endüstrisinin dünya standartlarında olmaması ve turizm işletmelerinde kalite yetersizliği dördüncü sırada yer almıştır. Beşinci sırada, ülke yönetiminin turizm alanlarına gerekli yatırımı yapmaması gelmektedir. Son olarak güvenlik problemi de turizmin gelişmesinde engel olarak görülmüştür.
- *Yöneticiler ülkelerdeki turizm işletmelerinin yeteri sayıda ve kalitede olup olmadıkları sorulmuştur.* Ortak görüş, otel işletmeleri, seyahat işletmeleri, yiyecek-içecek işletmeleri ve eğlence işletmelerinin Orta Asya Türk Devletleri'nde hem sayı hem de kalite olarak çok yetersiz olduğudur. Ancak Kazakistan'ın diğer ülkelere oranla daha iyi durumda olduğu belirtilmiştir. Türkmenistan'da ise son dönemlerde turizm işletmeleri konusunda kalite ve sayı yönünden olumlu gelişmeler yaşanmaya başlandığı görüşü dile getirilmiştir.

- *Yöneticilere, Orta Asya Türk Devletleri'nin turizm açısından geliştirilmesinde neler yapılabileceği ve Türkiye'nin ne tür katkısı olabileceği sorusu yöneltmiştir.* Çok iyi tanıtım yapılması, ulaşımın kolaylaştırılması ve iyileştirilmesi, turistik çekim merkezlerine gerekli önemin verilmesi, yasaların turistlerin lehine değiştirilmesi, turizm sektöründe yatırımların teşvik edilmesi, kamunun altyapı ve üstyapıyı geliştirmesi, turistik tesis sayısı ve kalitesinin artırılması, uluslararası tur operatörlerinin bölgeye yönelik turlar konusunda teşvik edilmesi ve yönlendirilmesi, yerel halkın turizme katılımının ve katkı alınmasının sağlanması ile turizmin geliştirilebileceği görüşü hakimdir. Türkiye'nin halkını bölgeye gidiş konusunda teşvik ederek, turizm işletmelerine yönelik yatırımlar yaparak, turizmde kalifiye eleman yetiştirilmesi konusunda eğitim vererek ve turizm konusunda işbirliği yaparak katkı sunmasının mümkün olduğu belirtilmiştir.

4 Sonuç ve Öneriler

Yapılan literatür taraması, elde edilen istatistiki bilgiler ve turizm işletmeleri ve konsolosluk yöneticileriyle yapılan görüşmelerden, Orta Asya Türk Devletleri'nin önemli bir turizm potansiyeline sahip olduğu ancak birçok sorun ve engelden dolayı turizmin istenilen seviyeye gelemediği belirlenmiştir. Kazakistan'ın diğer devletlere göre turizm için daha iyi bir seviyede olduğu söylenebilir. Turizm bakımından en geride olan ülke ise Tacikistan'dır. Orta Asya Türk Devletleri'nde genel olarak iş turizmi, dağcılık, kültür turizmi, av turizmi, sağlık turizmi ve doğa yürüyüşü gibi turizm türlerinde önemli bir potansiyeli olduğu görüşü hakim olmuştur. Turist sayısının çok yetersiz olduğu bu ülkelerde, turizm geliri de aynı şekilde çok düşüktür. Orta Asya Türk Devletleri'nde turizmin gelişmesi konusundaki en büyük sorunlar ve engeller, tanıtımın çok yetersiz olması, ülkelerin içe kapalı politikaları ve turistin gelişini zorlaştıran mevzuatlar, ulaşım olanaklarının yetersiz ve zor olması, turizm işletmelerinin kalite ve sayı olarak yetersiz olması ve güvenlik problemleridir. Araştırmaya göre bu sorunların en az yaşandığı ülkenin Kazakistan olduğu da ortaya çıkmıştır.

Türkiye ile Orta Asya Türk Devletleri arasındaki turizm ilişkisinin de çok yetersiz olduğu, özellikle aynı kökene sahip olmaları ve atalarının Orta Asya'dan göç etmesine rağmen bölgeye giden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sayısının çok yetersiz seviyede olduğu kanaatine varılmıştır. Türkiye'den bölgeye genellikle iş turizmi amacıyla gidildiği sonucu ortaya çıkmıştır. Orta Asya Türk Devletleri arasından Türkiye'ye en fazla turist gönderen ülke Kazakistan olmuştur. Bunun nedeni olarak Kazakistan'da kişi başı gelirin diğer ülkeler göre çok daha iyi seviyede olması görülebilir.

Orta Asya Türk Devletleri'nde turizmin geliştirilmesi ve Türkiye ile turizm ilişkilerinin artırılabilmesi amacıyla şu öneriler getirilebilir;

- Turist gönderen ülkeler yönelik yoğun tanıtım yapılması,
- Ülkeler ulaşımın kolaylaştırılması, bu amaçla turist gönderen ülkelere bölgeye direkt uçak seferlerinin sağlanması ve ülke içinde turizm alanlarına ulaşımın iyileştirilmesi,
- İçe kapalı ülke politikalarının değiştirilmesi ve turistlerin gelişine engel olan mevzuatları değiştirilmesi,
- Turizm işletmelerinin sayı ve kalite olarak iyi bir seviyeye getirilmesi ve bu amaçla devletin teşvik sağlaması,
- Uluslararası tur operatörlerinin ülkelere turist çekmeye yönlendirilmesi ve teşvik edilmesi,
- Ülkelerin, sahip oldukları turizm çekiciliklerini sürdürebilir turizm kapsamında iyileştirmesi,
- Ülkelerin her birinin, ülkelerine uygun bir turizm destinasyon imajı oluşturmaları,
- Türkiye'den ziyaretçi sayısının artırılması amacıyla etnik turizm üzerine yoğunlaşılması.

Bu çalışma ile Türkiye ile Orta Asya Türk Devletleri arasındaki turizm potansiyelinin ortaya çıkarılması konusunda çeşitli bulgular elde edilmiştir. İleride bu konuda yapılacak çalışmaların özellikle ziyaretçilere yönelik yapılmasının önemli katkılar sunacağı tahmin edilmektedir. Ziyaretçilerin memnuniyet düzeyleri, yaşanan sorunlar ve beklentilerinin araştırılması gerekmektedir. Bu devletler arasından iki ülkenin turizm ilişkilerinin ele alınacağı çalışmaların yapılması da daha ayrıntılı sonuçların ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bu çalışmada özellikle bazı istatistiki verilere tam olarak ulaşılamamıştır. Bundan dolayı ülkelerde yer alan üniversitelerin turizm bölümü araştırmacılarının kendi ülkeleriyle ilgili turizm konusunda tüm bilgilere ulaşım, çalışmalar hazırlamaları büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Akimov, 2010, Etnik Turizm ve Kazakistan'da Bir Butik Otel Projesi Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, s. 37
- Alvarez, Diaz and Casiers, (2007), Relationship Marketing and Information and Communication Technologies: Analysis of Retail Travel Agencies, Journal of Travel Research, vol. 45 no. 4, s.453

- Karaağaçlı, 2012, Orta Asya Devletleri’nde Siyasal İstikrar ve Ekonomik Gelişmenin Karşılıklı Etkileşimi. Dergi Karadeniz, Mart. 2012, s.1
- Kobeshova, 2013, Kazakistan’da Turizm Potansiyelini Geliştirmeye Yönelik Politikalar, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi s.60
- Kulnazarova, 2010, Orta Asya Geçiş Ekonomilerinde Turizm Sektörünün Mevcut Durumu ve Gelişme Olanakları: Kırgızistan Örneği, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı Doktora Tezi, s. 71-72
- Oktayer, Susam ve Çak, 2007, Türkiye’de Turizm Ekonomisi, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No: 2007–69, İstanbul
- Ekoavasya, 2015, <http://ekoavasya.net/duyuru.aspx?did=65&Pid=10&Lang=TR>
- İsgüdergi, 2015, <http://www.isgucdergi.org/?p=makale&id=199&cilt=6&sayi=1&yil=2004>
- İzka, 2015, http://www.izka.org.tr/files/planlama/1_Ust_Olcekli_Plan_Programlar/Turkiye_Turizm_Strateji.pdf
- Ogu, 2015, <http://csecilmis.ogu.edu.tr/turizmtalebive.pdf>
- Tursab, 2015, <http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/milliyetlerine-gore-gelen-yabanci-ziyaretchiler>
- Tursab, 2015, <http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri>
- Unwto, 2015, <http://www.unwto.org/facts/eng/vision.htm>
- Unwto, 2015, <http://media.unwto.org/press-release/2015-04-15/exports-international-tourism-rise-us-15-trillion-2014>
- Uzembassy, 2015, www.uzembassy.org.tr/files/.../tr/UZBEKISTAN_Turk_30082010.doc
- Worldbank, 2015, <http://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL>